Ф 03-67

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Криворізький фаховий коледж
Національного університету «Київський авіаційний інститут»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник начальника коледжу
з навчально-методичної роботи
_____ Галина ДАНИЛІНА
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)
«31» 08 2026 р.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

з навчальної дисципліни «Політологія»
(назва навчальної дисципліни)

спеціальності D3 Менеджмент
(код та назва спеціальності)

освітнього ступеня бакалавр

Кривий Ріг
2026

Методичні вказівки до проведення практичних занять для здобувачів освіти денної форми навчання з навчальної дисципліни «Політологія»,
(назва навчальної дисципліни)

складені на основі навчальної програми, затвердженої «31» 08 2026 р.
та навчального плану НБ(П)-03.05.02-073/25,
затвердженого «09» 06 2025 р.

Укладач: викладач, к. пед. н., спеціаліст вищої категорії Висоцька Любов Віталіївна
(посада, наук..ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

Методичні вказівки до проведення практичних занять
обговорено на засіданні циклової комісії
соціально-гуманітарних дисциплін та захисту України
(повна назва циклової комісії)

Протокол № 12
від «25» 08 2026 р.
Голова циклової комісії
(підпис) Олександр КОВАЛЕНКО
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

ПОГОДЖЕНО
Завідувач
навчально-методичного кабінету
(підпис) Марина КОЛЬЧАК
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)
«27» 08 2026 р.

1 Вступ

Політика являє собою особливу сферу життєдіяльності суспільства. Політика стосується кожного, оскільки люди живуть у суспільстві, підпорядковуються політичним законам держави, звертаються до державних установ, громадських організацій, підтримують ту чи іншу політичну партію, голосують на виборах за її кандидата, або ж безпосередньо приймаючи участь у діяльності якоїсь політичної сили, у громадських акціях, мітингах тощо. Тому кожна сучасна людина повинна володіти необхідним мінімумом знань про політичну сферу суспільного життя.

Значення ж політичної науки для якісної підготовки фахівців у вищій школі важко переоцінити, оскільки отримані в ході її вивчення знання та навички дозволять зрозуміти загальні механізми розвитку суспільства в цілому та політичної сфери зокрема, дадуть необхідну основу для розуміння принципів функціонування владних відносин та основних інститутів, що задіяні в реалізації влади. Політологічні знання дозволять зрозуміти чинники, що визначають політичну свідомість та поведінку окремої людини, групи людей чи нації. І хоча підготовка кваліфікованих фахівців передбачає вивчення ними цілого ряду предметів, що відносяться до соціально-гуманітарного циклу, політологія посідає в цьому переліку особливе місце, оскільки ті знання та навички, які вона дає здобувачам вищої освіти, з врахуванням нинішнього етапу становлення державності в Україні, є досить актуальними і затребуваними.

2 Тематичний план практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Семестр
1	2	3	4
	Розділ №1 «Теоретичні та історичні основи політології»		6
1.1	Вступ. Предмет і функції політології	2	
1.2	Зародження науки про політику та основні етапи розвитку світової політичної думки	2	
1.3	Розвиток політичної думки в Україні	2	
	Всього за розділом №1	6	
	Розділ №2 «Політичне життя суспільства»		
2.1	Політична влада і механізми її функціонування	2	
2.2	Політична система. Політична система сучасної України	2	
2.3	Демократія. Вибори та виборчі системи	2	
	Всього за розділом №2	6	
	Розділ №3 «Політична система суспільства»		
3.1	Держава як головний інститут в політичній системі суспільства	2	
3.2	Політична еліта та лідерство	2	
	Всього за розділом №3	4	
	Розділ №4 «Основні проблеми світової політики»		
4.1	Світова політика. Глобальні проблеми сучасності	2	
4.2	Підсумкове заняття	1	
	Всього за розділом №4	3	
Всього за 6 семестр		19	
Всього за навчальною дисципліною		19	

3 Практичні заняття

РОЗДІЛ №1. «ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ОСНОВИ ПОЛІТОЛОГІЇ»

Практичне заняття № 1.1

Тема роботи: «Вступ. Предмет і функції політології»

Мета роботи: сформувати у здобувачів вищої освіти уявлення про науку та навчальну дисципліну «Політологія», її предмет, об'єкт, методи, функції; знати визначення поняття «політика», навчитися самостійно виокремлювати ознаки політичних відносин суспільства, їх суб'єктів та визначати свою роль і місце у політичній сфері суспільства.

План

1. Політика як суспільне явище, теоретичне знання та форма діяльності.
2. Політологія як наука. Предмет, методи, функції, основні закони і категорії політології.
3. Політологія у системі суспільствознавства, її роль у формуванні політичних відносин в життєдіяльності суспільства.

Тести:

1. Термін «політика» з'явився:
а. більш ніж 5 тис. років тому;
б. більш ніж дві з половиною тисячі років тому;
в. у II столітті;
г. у XII столітті;

2. Міжнародна, локальна, регіональна – ці типи політики виділили:
а. за ідеологією
б. за масштабами;
в. за сферами суспільного життя;
г. за орієнтацією;

3. Сукупність матеріальних і організаційних засобів тиску та насильства (відкритого та прихованого) – це:
а. політика;
б. право;
в. сила;
г. держава.

4. До якої гілки влади належить Кабінет міністрів?
а. законодавчої;
б. виконавчої;
в. судової;
г. «четвертої» гілки влади.

5. Охоплює засоби, методи та принципи теоретичного дослідження політики та практичної реалізації отриманих знань. Це визначення якої з функцій політології?
а. методологічна;
б. теоретико-пізнавальна;
в. світоглядна;
г. прогностична;
е. прикладна.

Практичне заняття № 1.2

Тема роботи: «Зародження науки про політику та основні етапи розвитку світової політичної думки»

Мета роботи: сформувати уявлення про політологічні явища в різні історичні періоди; вміти надавати загальну характеристику основним історичним етапам розвитку світової політологічної думки.

План

1. Політичні знання Стародавнього світу.
2. Політичні вчення в Середньовіччі.
3. Проблеми теорії політики в епоху Відродження.
4. Політичні вчення в XVI—XVII ст.
5. Розвиток політичної думки в XVIII ст.
6. Розвиток політичної думки в XVIII ст.
7. Політична думка в Європі кінець XVIII—XIX ст.
8. Сучасні політичні вчення Заходу.

Тести:

1. У якій країні була створена перша школа політичної науки:
а. США;
б. Німеччина;
в. Франція;
г. СРСР.

2. Ідеальною формою держави Платон назвав:
а. демократію;
б. олігархію;
в. аристократію;
г. тиранію.

3. Автором «Афінської» політики є:
а. Сократ;
б. Платон;
в. Полібій;
г. Цицерон

4. Чи будь-яка влада, за твердженням Т. Акнівського є від Бога:
а. так;
б. ні;
в. та, що захищає інтереси держави;
г. та, що захищає інтереси більшості.

5. Політико-філософські концепції природних прав людини, суспільного договору, народного суверенітету, правової держави виникли:
а. у стародавньому Китаї;
б. в античному Римі;
в. в епоху Ренесансу і Просвітництва в Європі;
г. в античній Греції.

Практичне заняття № 1.3

Тема роботи: «Розвиток політичної думки в Україні»

Мета роботи: сформувати уявлення про розвиток політологічної думки в історії становлення української державності; вміти надавати загальну характеристику основним історичним етапам розвитку політологічної думки України.

План

1. Зародження і розвиток політичної думки в Україні з прадавніх часів до XVIII ст.
2. Формування політичних ідей в умовах українського культурно-національного відродження і просвітництва.
3. Українська політична думка Нової доби.
4. Політичні концепції українських мислителів XX ст.
5. Розвиток політичної думки України в XXI ст.

Тести:

1. Найбільш відомим просвітителем України був:
а. Петро Сагайдачний;
б. Феофан Прокопович;
в. Стефан Яворський;
г. Григорій Сковорода.

2. Хто був засновником Київського колегіуму?
а. Петро Сагайдачний;
б. Петро Могила;
в. Стефан Яворський;
г. Феофан Прокопович.

3. Автор праці «Хто такі Українці й чого вони хочуть»:
а. М. Драгоманов;
б. И. Франко;
в. Н. Костомаров;
г. М. Грушевський.

4. Які українські вчені виступали представниками ліберально-демократичного напряму української політичної думки кінця XIX – першої половини XX ст.:
а. М. Грушевський;
б. М. Драгоманов;
в. М. Хвильовий;
г. Д. Донцов.

5. Які українські вчені виступали представниками консервативного напряму української політичної думки кінця XIX – першої половини XX ст.:
а. М. Грушевський;
б. М. Драгоманов;
в. В. Липинський;
г. Д. Донцов.

РОЗДІЛ №2. «ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА»

Практичне заняття № 2.1

Тема роботи: «Політична влада і механізми її функціонування»

Мета роботи: сформувати уявлення про основні теоретичні підходи щодо пояснення і сутності влади; знати зміст поняття «політична влада», її структуру, види, специфіку; вміти пояснювати легітимність та легальність діючої політичної влади.

План

1. Сутність влади: основні теоретичні підходи
2. Структура політичної влади
3. Види влади. Специфіка політичної влади
4. Проблеми легітимності влади

Тести:

1. Що таке влада? Виберіть визначення, яке найповніше виражає суть цього поняття:
в. влада – невід'ємна властивість людини;
б. влада – особливий вид відносин, в основі яких — панування і підкорення;
в. влада – засіб (можливість) компенсації певних вад особи;
г. влада – сила, могутність;
д. влада – правила відносин між людьми та суспільними інститутами.

2. Який ресурс влади є основним в індустріальному суспільстві?
а. багатство і сила,
б. авторитет;
в. інформація;
г. організація.

3. Який ресурс влади є основним в примітивному суспільстві?
а. інформація;
б. організація,
в. авторитет;
г. багатство і сила.

4. Який ресурс влади є основним в інформаційному суспільстві?
а. інформація;
б. організація;
в. авторитет;
г. багатство і сила.

5. Яка з підсистем політичної системи включає релігію?
а. нормативна;
б. інституційна;
в. функціональна;
г. культурна.

Практичне заняття № 2.2

Тема роботи: «Політична система. Політична система сучасної України»

Мета роботи: сформувати уявлення про політичну систему суспільства; знати визначення політичної системи, її ознаки, структуру, типи; вміти визначати політичний режим, форму правління та устрій держави.

План

1. Політична система суспільства: поняття, сутність, функції.

2. Структура політичної системи.
3. Типологія політичних систем. Поняття політичного режиму.
3. Становлення політичної системи сучасної України.
4. Форма державного устрою та державного правління України.

Тести:

1. В системі відносин між політичною системою та іншими сферами життєдіяльності суспільства детермінуючу роль відіграє:
а. політична система;
б. економічна система;
в. соціальна система;
г. діалектичний зв'язок політичної системи з іншими сферами суспільства.

2. Що з переліченого є головною та необхідною умовою існування демократичної політичної системи?
а. виборність органів місцевого самоврядування;
б. наявнсть політичних партій;
в. обмежений в часі мандат на перебування при владі;
г. вибори, які гарантують реальну можливість вибирати серед багатьох кандидатів.

3. Які із запропонованих дій є показником абсолютної підтримки населенням політичної системи суспільства?
а. неучасть у виборах місцевих органів влади і управління;
б. дотримання правил дорожнього вуличного руху;
в. згода поставити свій підпис під якоюсь петицією (зверненням);
г. ніщо з названого.

4. Які із запропонованих дій є показником абсолютної підтримки населенням політичної системи суспільства?
а. активна участь у виборах;
б. дотримання правил дорожнього вуличного руху;
в. згода поставити свій підпис під якоюсь петицією (зверненням);
г. ніщо з названого.

5. Панування офіційної ідеології у духовній сфері і примусове нав'язування її членам суспільства характерні для:
а. демократичного режиму;
б. тоталітарного режиму;
в. авторитарного режиму;
г. ніщо з названого.

Практичне заняття № 2.3

Тема роботи: «Демократія. Вибори та виборчі системи».

Мета роботи: сформувати розуміння змісту та основних принципів демократії; знати поняття демократії, форми демократії; вміти визначати демократичні засади суспільства та власну участь у демократичних процесах.

План

1. Зміст та ознаки демократії.
2. Принципи демократії як форми політичного правління.
3. Особливості становлення і розвитку демократії в Україні.
4. Вибори: поняття, принципи.
5. Стадії виборчого процесу.

6. Тип виборчих систем.

Тести:

1. З якого віку громадяни України мають виборче право?
а. з 16 років;
б. з 18 років,
в. з 21 року;
г. з 24 років.

2. Які вибори призначаються у випадку дострокового розпуску парламенту?
а. загальні;
б. часткові;
в. чергові;
г. позачергові.

3. Контингент виборців, що голосують за яку-небудь партію на виборах – це:
а. однопартійці;
б. електорат,
в. симпатики;
г. співчуваючі.

4. Демократія це:
а. влада однієї політичної партії;
б. влада вождя;
в. влада монарха;
г. влада народу.

5. Що з перерахованого є головною й необхідною умовою існування демократичної політичної системи?
а. місцеве самоврядування;
б. наявність політичних партій;
в. обмеження на участь у владі;
г. вибори, які гарантують реальну можливість вибирати серед бага-тьох кандидатів.

РОЗДІЛ №3. «ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА»

Практичне заняття № 3.1

Тема роботи: «Держава як головний інститут в політичній системі суспільства»

Мета роботи: сформувати уявлення про передумови, причини та теорії походження держави, знати поняття «держава», ознаки, функції держави; вміти визначати та характеризувати держави за їх формою; розуміти роль і значення держави та своє місце в ній.

План

1. Теорії походження держави. Сутність та політичні функції держави.
2. Концепція правової держави.
3. Поняття та ознаки держави. Державний суверенітет.
4. Функції та сутність держави.
5. Форма держави (державний лад: форма державного правління (монархія та її види; республіка та її види); форма державного устрою.

Тести:

1. Форма правління, при якій політична влада перебуває в руках глави церкви, духовенства називається:
а. медіакратією;

б. кратологією;
в. теократією,
г. геронтократією.

2. Яка з перерахованих ознак властива тоталітаризму?
а. поділ влади;
б. надання прав і свобод людині;
в. вільні вибори;
г. загальний поліцейський контроль і нагляд.

3. Яка з перерахованих ознак властива демократичному режиму?
а. реальне здійснення принципу поділу влади на законодавчу, виконавчу, судову,
б. домінування командних, адміністративних методів здійснення вла-ди;
в. терор, насильство, примус як методи управління;
г. існування тільки однієї політичної партії.

4. Демократичний режим припускає:
а. підпорядкування меншості більшості;
б. підпорядкування більшості меншості,
в. підпорядкування всього населення владі однієї або декількох осіб;
г. підпорядкування всього населення владі однієї партії.

5. Сукупність способів і методів реалізації політичної влади – це:
а. політичний плюралізм;
б. політична влада;
в. політичний режим,
г. поділ влади.

Практичне заняття № 3.2

Тема роботи: «Політична еліта та лідерство»

Мета роботи: сформувати уявлення про походження та теорії політичних еліт; знати визначення та сутність політичної еліти та лідерства; вміти визначати функції політичного лідера, визначати сучасні тенденції розвитку політичної еліти та лідерства.

План

1. Походження політичної еліти і її роль у суспільстві.
2. Політична еліта: структура й системи відбору.
3. Сучасні теорії еліт.
4. Політична еліта України.
5. Політичне лідерство.
6. Природа й сутність лідерства.
7. Типологія політичного лідерства.
8. Функції політичних лідерів.
9. Сучасні тенденції в розвитку політичного лідерства.

Тести:

1. Виконання якої з перерахованих функцій лідерів припускає внесення нових конструктивних ідей соціального устрою суспільства?
а. інтегративної;
б. організаторської;
в. комунікативної;
г. новаторської.

2. Політичне лідерство – це:
а. влада однієї особи;
б. необмежена влада однієї особи або групи;
в. особистісний вплив лідера на волю, політичну активність громадян,
г. форма влади.

3. Лідерів, які прагнуть до радикального перетворення суспільного устрою мирним шляхом:
а. демократами;
б. реформаторами,
в. революціонерами;
г. консерваторами.

4. Політична еліта – це:
а. влада невеликої групи багатих людей;
б. група осіб, щопрагне до захоплення політичної влади;
в. верства управлінців-професіоналів;
г. привілейована група, що здійснює владу й управління в суспільстві.

5. До якого виду політичної еліти належить мер великого міста?
а. вищої;
б. середньої,
в. адміністративної,
г. до жодної не належить.

РОЗДІЛ №4. «ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ»

Практичне заняття № 4.1

Тема роботи: «Світова політика. Глобальні проблеми сучасності»

Мета роботи: сформувати уявлення про геополітику; знати визначення та розуміти різницю між поняттями «світова політика», «зовнішня політика», «міжнародна політика»; вміти визначати, пояснювати негативні та позитивні явища світової політики.

План

1. Зовнішня політика держави: функції, цілі, засоби.
2. Міжнародні відносини: поняття, суб'єкти, форми й принципи.
3. Сучасні тенденції розвитку міжнародних відносин.
4. Зміст глобалізації, її позитивні та негативні наслідки.
5. Глобальні проблеми сучасності.
6. Україна в сучасному геополітичному просторі.

Тести:

1. Яка форма міжнародних відносин припускає мирний характер боротьби між державами за вигідну реалізацію свого національного інтересу?
а. співробітництво;
б. чесне суперництво,
в. конфлікт.
г. відкрите протистояння.

2. Пріоритетним методом вирішення спірних міжнародних проблем на сьогодні є:
а. переговори, діалог між конфліктуючими сторонами,
б. тиск сильнішої держави з загрозою застосування сили;
в. втручання третіх країн і світового співтовариства;

г. ніякий із перекисленого.

3. Найрозповсюдженішим механізмом координації зовнішніх відносин між державами є:
а. організація політичного блоку чи альянсу;
б. встановлення дипломатичних відносин,
в. повільна конфронтація;
г. прикордонний конфлікт.

4. Членом якої з перерахованих міжнародних організацій є Україна?
а. ЄС;
б. АСЕАН;
в. ООН,
г. НАТО.

5. Чи можливе укладання міжнародних договорів, які суперечать Конституції України?
а. можливе;
б. можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України;
в. неможливе,
г. всі відповідді правильні.

Практичне заняття № 4.2

Тема роботи: «Підсумкове заняття»
Мета роботи: проведення підсумкового контролю знань.

Тести:

Варіант №1.

1. Наука про політику це:
а. соціологія;
б. політологія,
в. філософія;
г. історія.

2. Що є об'єктом політології?
а. суспільство як система;
б. економічні суспільні відносини;
в. сфера політичних відносин у суспільстві,
г. міжнародні відносини.

3. Форма правління, при якій політична влада перебуває в руках глави церкви, духовенства називається:
а. медіакратією;
б. кратологією;
в. теократією,
г. геронтократією.

4. Система поділу влади в більшій мірі властива:
а. демократії,
б. авторитаризму;
в. тоталітаризму;
г. всім однаково.

5. Який тип політичної культури переважає в державах, де панують авторитарні режими?

а. патріархальний;
б. підданський,
в. активістський.
г. толерантний.

Варіант № 2.

1. Політологія – це наука про…
а. минуле людства,
б. соціум;
в. політику,
г. правильної відповіді не має.

2. Який метод дослідження дозволяє розглядати політичні процеси в контексті зв'язку минулого, сьогодення й майбутнього?
а. соціологічний;
б. культурологічний;
в. історичний,
г. порівняльний.

3. Для чого використається принцип поділу влади?
а. для запобігання кризи влади;
б. з метою запобігання узурпації,
в. як інструмент руйнування держави;
г. для досягнення консенсусу.

4. Самостійність державних органів влади – це:
а. суверенітет,
б. форма державного устрою;
в. форма державного правління;
г. республіка.

5. Який тип політичної культури переважає в державах, де панують авторитарні режими?
а. патріархальний;
б. підданський,
в. активістський.
б. толерантний.

Варіант №3.

1. Політологія вивчає:
а. суспільні відносини в сфері економіки;
б. суспільні відносини в сфері торгівлі;
в. суспільні відносини в сфері праці;
г. суспільні відносини в сфері політики.

2. Сукупність способів і прийомів одержання політологічних знань це:
а. методи політології,
б. функції політології;
в. категорії політології;
г. закономірності політології.

3. Які з перерахованих елементів не відносяться до політичної системи?
а. політичні й правові норми;

б. політичні партії;
в. міжнародне співтовариство,
г. політичні відносини.

4. Україна є:
а. унітарною державою,
б. федерацією;
в. конфедерацією;
г. імперією.

5. Який тип політичної культури переважає в державах, де панують демократичні режими?
а. патріархальний;
б. підданський;
в. активістський,
г. пасивний.

Варіант №4.

1. Що є предметом політології?
а. закономірності розвитку природи, суспільства й людського мислення;
б. закономірності розвитку суспільства як соціальної;
в. закономірності становлення, функціонування й зміни політичної влади, розвитку політичного процесу,
г. закономірності зміни економічних формацій.

2. Політологія вивчає:
а. культуру, ринок, природу людини;
б. владу, політику, державу,
в. природу, етноси, право;
г. право, соціум, освіту.

3. Яка із зазначених структур формує закони політичної системи?
а. політичні партії;
б. громадські організації;
в. законодавчі органи,
г. прокуратура.

4. Виберіть правильну відповідь: форма державно-територіального устрою – це...
а. правовий статус особистості;
б. принципи організації вищих органів влади;
в. принципи територіальної організації держави.

5. Політична участь – це:
а. форма будь-якої політичної поведінки,
б. форма функціонування політичних структур;
в. дії рядових громадян в сфері політики;
г. діяльність у політичних партіях.

4 Рекомендовані навчально-методичні матеріали

1. Вегеш М. Актуальні проблеми політичної науки. Матеріали до лекцій для аспірантів Ужгородського національного університету. – Ужгород, 2022. – 163 с.
2. Міжнародні економічні відносини та світова політика. Частина 1: Навчальний посібник

/ Лютак О.М., Баула О.В., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Корольчук Л.В., Кравчук П.Я., Урбан О.А., Полянська Т.О. – Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2022. –324 с.

3. Політика, право і влада в світлі правової політології: монографія / Кол. авт.: за ред. І.О. Кресіної. – Київ: Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2022. – 370 с.

4. Політична ідеологія [Електронний ресурс]: навчально-методичний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / упоряд.: А. Пехник, А. Прохоренко; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса: Юридична література, 2023. – 64 с.

5. Політична система України: конституційна модель та політичні практики: монографія / кол. авт.: Зеленько Г.І. (ке р., наук. ред.) та ін. – Київ: ІПіЕнД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2023. – 536 с.

6. Політичні трансформації сучасного суспільства: колективна монографія / за наук. редакцією Т. Шаравари. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. – 216 с.

7. Політологія: плани практичних занять, ключові поняття, питання для контролю і самоконтролю, творчі завдання, вправи, тести для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Харчові технології» спеціальності 181 «Харчові технології» денної форми здобуття вищої освіти / уклад.: О.В. Довгаль, Д.О. Конопляник. – Миколаїв: МНАУ, 2023. – 84 с.

8. Політологія: курс лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / уклад. О.В. Довгаль, І.М. Лесік. – Миколаїв: МНАУ, 2022. – 163 с.

9. Практична політологія [Електронний ресурс]. Бульбенюк С.С., Довганик Н.М., Зайцева З.І. та інші. – К.: КНЕУ, 2022. – 328 с.

10. Руснак І. Біла книга 2021. Оборонна політика України. – Київ. 2022. – 124 с.

11. Тополевський Р.Б., Федіна Н.В. Теорія держави і права: навч. посібник. – Львів: ЛьвДУВС, 2020. – 268 с.

12. Цюрупа М.В. Основи сучасних політичних і правових знань: Навчальний посібник / Цюрупа М.В. – К.: Вадекс, 2020. – 274 с.